

МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ ТА ПРОЦЕДУРА ESCP: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Олена Штефан,

*старший науковий співробітник НДІ приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України, доктор юридичних наук, доцент*

У статті в результаті аналізу Цивільного процесуального кодексу України та Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 861/2007 від 11.07.2007 року проведено порівняння процесуального інституту малозначних справ, який діє в Україні та процедури розгляду дрібних позовів — The European Small Claims Procedure, що існує в країнах ЄС. Розкриттю теми сприяло й дослідження судової практики з цього питання.

Ключові слова: правосуддя, цивільне судочинство, спрощене судочинство, ціна позову, європейські стандарти судочинства, малозначимі справи

Реалізація конституційної гарантії на захист судом прав і свобод особи, закріпленої ст. 55 Конституції України, неможлива без створення в Україні умов для забезпечення кожному права на справедливий суд як однієї з основних конвенційних засад встановлених п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію 1950 року та практику Суду як джерело права, а також ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка передбачає, що ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом.

Процеси, що відбуваються у сфері вдосконалення національного законодавства, здійснюються у двох основних напрямках: по-перше, гармонізація внутрішнього законодавства України,

подолання внутрішніх суперечностей, прогалин і дублювання, по-друге, — продовження роботи з гармонізації та імплементації законодавства України з міжнародним законодавством та законодавством ЄС, новий етап якої пов'язаний із прийняттям 16.09.2014 року Закону України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2014 року № 847-р затверджено план заходів з імплементації цієї Угоди, що наразі практично повністю реалізований.

У межах заходів щодо імплементації Угоди від 02.06.2016 року Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який суттєво змінив низку положень Конституції України, започаткував нову систему судів і принципів їхньої діяльності.

Питання оптимізації цивільного судочинства, уніфікації судових процедур розглядалися у роботах таких дослідників, як С. Бичкова, В. Бобрик, К. Брановицький, С. Васильєв, Ю. Грибанов, Н. Громошина, К. Гусаров, В. Комаров, С. Короед, Д. Кримський, Д. Луспеник, Ю. Навроцька, П. Радченко, Н. Рассахатська, Н. Сакара, Т. Сахнова, Н. Сивак, О. Слепченко, В. Тертишніков, О. Угриновська, І. Удальцова, А. Ференс-Сороцький, С. Фурса, К. Царегородцева, М. Штефан, В. Ярков та ін. Водночас у спеціальній літературі недостатньо уваги приділяється питанням європейського цивільного процесу та розгляду малозначних справ у спрощеному провадженні.

Так, ст. 131-2 Конституції України, встановлена гарантія надання професійної правничої допомоги адвокатурою, передбачено, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів і референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх або неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Як впливає із наведеного тексту Основного Закону, вперше такий різновид провадження, як малозначні справи отримав своє нормативне закріплення в Україні.

Водночас у ЄС діє Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 861/2007 від 11.07.2007 року (далі — Регламент № 861/2007) [1], який визначив, що цей різновид справ є загальноновизнаним та є альтернативою стандартному судовому процесу розгляду справ у країнах ЄС, в яких з 01.01.2009 року діє процедура розгляду дрібних позовів — The European Small Claims Procedure (далі — процедура ESCP). Низка положень цього Регламенту № 861/2007 були імплементовані в національне законодавство країн-членів ЄС.

Тож виникає неабиякий інтерес порівняти процедуру розгляду дрібних позовів, яка використовується в ЄС, із запровадженою в Україні процедурою розгляду малозначних справ.

Насамперед привертає увагу мета та умови, що вплинули на запровадження цих процедур.

Запровадженню процедури ESCP сприяли законотворчі ініціативи Сполученого Королівства, в той час коли воно головувало в ЄС, які безпосередньо були викликані об'єктивними причинами — розвитком транскордонної торгівлі, зокрема й електронної, підвищенням вимог і стандартів до товарів, підвищенням рівня захисту прав споживачів

Отож метою запровадження процедури ESCP було забезпечення споживачів-громадян ЄС швидким і зручним доступом до правосуддя. Єдиною країною ЄС, яка наразі не долучилася, є Данія [2].

Метою введення процедури розгляду малозначних справ в Україні, як зазначають дослідники, було встановлення в Цивільному процесуальному кодексі України, так званих, процесуальних фільтрів, завдяки яким не кожна справа буде розглядатися за повною процедурою позовного та касаційного провадження [3, 7]. Тобто мета запровадження процедури розгляду малозначних справ в Україні є не підвищення ефективності захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, а розвантаження суддів у здійсненні ними правосуддя.

Окрім мети, процедура розгляду малозначних справ, згідно з положеннями Цивільного процесуального кодексу України, відрізняється від процедури ESCP за критеріями можливості розгляду цивільної справи в порядку цієї процедури.

Так, процедура ESCP дозволяє розглядати в такому порядку будь-які цивільні чи комерційні спори із дрібною

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

сумою позовних вимог, проте встановлені й обмеження. Згідно зі ст. 2 Регламенту № 861/2007 ця процедура не поширюється на позови про заробітну плату, митні платежі, адміністративні справи, позови про притягнення до відповідальності держави, позови про оспорювання актів державних органів (*akta jure imperii*).

Водночас процедура ESCP може бути використана виключно при вирішенні транскордонних спорів (цивільних або господарських).

Деякі інші критерії для можливості розгляду цивільної справи як малозначної в порядку спрощеного позовного провадження закріплені в ч. 6 ст. 19 ЦПК України:

- ціна позову не повинна перевищувати 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;
- справи незначної складності, визнані судом малозначними.

Відповідно до ст. 2 Регламенту № 861/2007 спрощена судова процедура для цивільних і господарських позовів, ціна яких не перевищує 2000 євро (не враховуючи відсотки за користування чужими грошовими коштами, судові витрати й інші видатки, пов'язані з розглядом справи). Для порівняння, різні європейські країни на рівні свого національного законодавства по-різному визначають, які позови належать до малозначних, поклавши в основу такого визначення також суму позовних вимог. Так, наприклад, в Іспанії дрібним позовом визнаються позовні вимоги до 900 євро, в Німеччині — до 600 євро, у Сполученому Королівстві — до 5000 ф. ст. [4]. Водночас, наприклад, у Сполученому Королівстві за наявності загального критерію визначення вищої межі для малозначних справ у сумі 5000 ф. ст., встановлено виняток — для справ щодо захисту честі та гідності позовними вимогами до 1000 ф. ст. [5].

Як бачимо, в Україні процедура розгляду малозначних справ не є «самостійною», такі справи розглядаються в

порядку спрощеного позовного провадження. Так само відсутній і диференційований підхід щодо можливості розгляду як малозначних справ майнових і немайнових спорів. І не має чіткого визначення, які справи можуть розглядатися за правилами цього провадження. Так, п. 1 ч. 1 ст. 274 ЦПК України закріплено, що в порядку спрощеного провадження розглядаються малозначні справи, проте слід враховувати й закріплені у ЦПК України критерії можливості розгляду цивільних справ в такому провадженні.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 274 ЦПК України при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного чи загального позовного провадження суд бере до уваги:

- ціну позову;
- 2) значення справи для сторін;
- обраний позивачем спосіб захисту;
- категорію та складність справи;
- обсяг і характер доказів у справі, зокрема й, чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- кількість сторін та інших учасників справи;
- чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Як впливає із наведених нормативно визначених критеріїв, окрім ціни позову та способу захисту, решта належать до суб'єктивних оціночних категорій, що є недоречним при нормативному закріпленні процедури здійснення судочинства в цивільних справах.

Також у п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК України вказано, що справи, визнані судом малозначними, можуть розглядатися судом у спрощеному провадженні, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Отож на-

ведена норма відсилає до глави 10 розділу III ЦПК України.

У ч. 4 ст. 274 ЦПК України закріплений перелік справ, які не можуть розглядатись у порядку спрощеного позовного провадження. Якщо порівняти наведений перелік спорів з переліком спорів, закріплених у ст. 2 Регламенту № 861/2007, очевидним стає висновок, що вони досить сильно різняться.

Так, згідно зі ст. 274 ЦПК України в порядку спрощеного провадження як малозначна справа, на відміну від процедури ESCP, можуть розглядатися спори: про власність подружжя; спори, пов'язані із трудовими відносинами; спори, пов'язані з орендою нерухомого майна, зокрема і грошові позови; про втручання у приватне життя, зокрема і спори про наклеп.

Окремої уваги потребує і форма здійснення цих проваджень. Регламент № 861/2007, яким врегульовується процедура ESCP, закріпив чотири типові форми, що застосовуються при подачі позову та відгуку на нього: форма А (подача позову), форма В (уточнення судом необхідних обставин), форма С (відгук відповідача) і форма D (типова форма рішення).

Аналіз глави 10 розділу III ЦПК України дає підставу до висновку про відсутність спеціальних вимог щодо змісту позовної заяви по малозначним справам, отож вона має відповідати вимогам ст. 175 ЦПК України, а також згідно з ч. 1 ст. 276 ЦПК України зацікавлена особа повинна подати до суду клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, яка може оформлюватись окремо, чи міститися в позовній заяві.

Тож зацікавлена особа в ЄС може без звернення до адвоката заповнити відповідні типові форми для захисту своїх прав та інтересів в суді, натомість в Україні навряд чи така особа зможе самостійно реалізувати усі вимоги, наприклад, які висуваються законодавцем до змісту позовної заяви (ст. 175 ЦПК України).

Не можна обійти увагою й те, що ст. 9 Регламенту № 861/2007 встановлені особливі правила збирання та дослідження доказів. Так, суд, розглядаючи справу за процедурою ESCP, визначає засоби доказування, обсяг доказової бази, ступінь передбачуваності доказів, необхідних для ухвалення рішення, зважаючи на допустимість доказів. Суд може визнати допустимими доказами письмові показання свідків, експертів і сторін. Дослідження доказової бази може здійснюватися за допомогою відеоконференції чи в інший доступний комунікаційний спосіб. Дослідження судом показань експерта або його усне опитування використовується винятково у випадках, якщо це необхідно для ухвалення рішення.

Своєю чергою, аналіз положень ст. 274 ЦПК України дає підстави до висновку, що призначення експертизи у справі та допит свідків можуть вплинути на рішення суду щодо відмови від розгляду справи в порядку спрощеного провадження.

Безумовно, є й інші відмінності у процедурі розгляду справ як малозначних від процедури ESCP, проте наведені є найбільш суттєвими. Здійснений аналіз дозволяє дійти висновку про необхідність узгодження цивільного процесуального законодавства України з міжнародними стандартами щодо розгляду справ як малозначних.

Розкриття специфіки малозначних справ буде неповним без звернення до судової практики. Особливо показовою є практика господарських судів, які ще задовго до введення цього процесуального інституту спробували ввести таку категорію.

Так, позивач у справі № 910/10421/14 просив суд стягнути з порушника (магазину) мінімально допустиму законом компенсацію за порушення авторського права в розмірі 12 180 грн (10 мінімальних заробітних плат). Проте суд, встановивши факт порушення відповідачем авторських прав, відмовив у стягненні компенсації

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

на тій підставі, що розмір компенсації не відповідає критеріям справедливості, добросовісності та розумності [6]. Суд апеляційної інстанції підтримав рішення суду першої інстанції, пославшись на малозначущість порушеного права позивача [7]. Привертає увагу те, що категорію «малозначущість справи» використав суд апеляційної інстанції, проте Вищий господарський суд України, переглядаючи цю справу в касаційному провадженні та скасовуючи попередні рішення суду, вказав, що «суд безпідставно не взяв до відома, що незначний обсяг порушення авторських прав, хоч безумовно і повинен враховуватись при визначенні адекватних заходів захисту, все ж таки не є самодо-

статньою підставою для відмови у наданні цього захисту, оскільки це безпосередньо не передбачено чинним законодавством, що регулює правовідносини у галузі інтелектуальної власності» [8].

Отож господарськими судами ще в 2014 році в правозастосовну практику щодо захисту авторського права була введена абсолютно нова категорія «малозначущість справ» та «малозначущість порушення», як підстава для відмови в задоволенні вимоги про застосування відповідальності у формі компенсації, хоча факт порушення та вина відповідача були доведені в суді. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Regulation under European Parliament and of the Council Establishing a European Small Claims Procedure № 861/2007 11.07.2007. URL: <http://register.consilium.europa.eu>.
2. Никляев Ю. Ответственность в ЕС и Украине за некачественную продукцию: порядок разрешения споров // Юрист & Закон. 2016. № 12. URL: <http://www.epap.ua/rus/publishes/view/otvetstvennosti-v-es-i-ukraine-za-nekachestvennuu-produktsiyu>.
3. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні: монографія / С. В. Ківалов, Н. Ю. Голубева, І. В. Андронов та ін.; за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса: Юридична література, 2017. 212 с.
4. Процедура рассмотрения мелких исков в Евросоюзе. URL: <http://lucasfranco.ucoz.ru>.
5. Сивак Н. В. Упрощенные судебные производства, основанные на малозначительности заявленных требований. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7JK6xrBt0K4J>.
6. Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 910/27253/14 від 29.09.2014 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40717833>.
7. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/27253/14 від 10.11.2014 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41316908>.
8. Постанова Вищого господарського суду України у справі № 910/27253/14 від 23.06.2015 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD150485.html.

1. Regulation under European Parliament and of the Council Establishing a European Small Claims Procedure. № 861/2007 11.07.2007. URL: <http://register.consilium.europa.eu>.
2. Nyklyaev Yu. Otvetstvennost v ES y Ukraine za nekachestvennuu produktsiyu: poriadok razresheniya sporov // Yuryst & Zakon. 2016. № 12. URL: <http://www.epap.ua/rus/publishes/view/otvetstvennosti-v-es-i-ukraine-za-nekachestvennuu-produktsiyu>.
3. Aktualni pytannia tsyvilnoho sudochynstva u svitli sudovoi reformy v Ukraini: monohrafiia / S. V. Kivalov, N. Yu. Holubieva, I. V. Andronov ta in.; za zah. red. N. Iu. Holubievoi. Odessa: Yurydychna literatura, 2017. 212 s.

4. *Protsedura rassmotrenyia melkykh yskov v Evrosoiuze*. URL: <http://lucasfranco.ucoz.ru>.
5. Syvak N. V. *Uproshchennyye sudebnyye proyzvodstva, osnovannyye na malo znachytelnosty zaiavlennykh trenovanyi*. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7JK6xrBt0K4J>.
6. *Rishennia Hospodarskoho sudu m. Kyieva u spravi № 910/27253/14 vid 29.09.2014 roku*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40717833>.
7. *Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho hospodarskoho sudu u spravi № 910/27253/14 vid 10.11.2014 roku*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41316908>.
8. *Postanova Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy u spravi № 910/27253/14 vid 23.06.2015 roku*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD150485.html.

Надійшла до редакції 22.06.2018 року

Штефан Е. Малозначимые дела и процедура ESCP: сравнительно-правовой анализ. В статье в результате анализа Гражданского процессуального кодекса Украины и Регламент Европейского Парламента и Совета Европейского Союза № 861/2007 от 11.07.2007 года проведено сравнение процессуального института малозначимых дел, действует в Украине и процедуры рассмотрения мелких исков — The European Small Claims Procedure, действующий в странах ЕС. Раскрытию темы способствовало и исследования судебной практики по этому вопросу.

Ключевые слова: правосудие, гражданское судопроизводство, упрощенное судопроизводство, цена иска, европейские стандарты судопроизводства, малозначимые дела

Shtefan O. Smallclaims and procedure ESCP: comparative legal analysis. In the article, as a result of the analysis of the Civil Procedure Code of Ukraine and the Regulation (EC)No. 861/2007 of the European parliament and of the Council of July 11, 2007, a comparison was made between the procedural institute of insignificant cases in Ukraine and the procedure for examining small claims — the existing European Small Claims Procedure in EU countries. Disclosure of the topic has also contributed to the study of jurisprudence on this issue.

Keywords: justice, civil litigation, simplification proceedings, costofaction, European standards of justice, small claims